

Inkomsten och giftet går hand i hand

Barnen på torget i La Oroya sitter på marken och leker, ovetandes om att jorden är förgiftad av bly. Metallverket, som ägs av det amerikanska företaget Doe Run, är både den viktigaste inkomstkällan och den största sjukdomskällan. I Peru har utvinningen av metall och mineraler alltid varit landets starkaste näring, men den har ökat explosionsartat de senaste 20 åren med allvarliga konsekvenser för miljö och människor.

TEXT: NADIA ENEDAHL

Satellitbild från början av 1970-talet
då smältverket hade tre skorstenar och
ägdes av Cerro de Pasco Corporation.

Efter fyra timmars bussresa från Lima upp mot Anderna förändras naturen. Bergen blir kala och liknar ett månlandskap. "Välkommen till Perus och Sydamerikas metallhuvudstad – La Oroya" står det på en skylt. Enligt Blacksmith institute, en ideell organisation som arbetar med miljösanering, är La Oroya en av världens tio mest förorenade städer tillsammans med bland andra Tjernobyl (år 2007).

Invánarna här har i mer än 80 år stått ut med utsläppen från smältverket som de flesta lever av, direkt eller indirekt. För ett år sedan upphörde verksamheten tillfälligt. Doe Run skyllde på den ekonomiska krisen och ingen

vet när smältverket kommer att öppna igen.

– Den tjocka röken bolmade ut ur skorstenen morgon och kväll. Det stack i näsan, smakade metall i munnen och halsen brände när man andades, säger Mario Enriquez, en av 65 invånare som förde fallet om föroreningar och hälsokonsekvenser till den Interamerikanska domstolen för fem år sedan.

Han pekar mot skorstenen. Det enda som skiljer verket från gamla La Oroya, där han bor med sin familj, är floden. Hit blåste röken dagligen och på grund av de omringande bergen stannade den kvar. På kläderna landade nålspetstunna flingor av metall. Mario Enriquez har alltid bott här, men han har inga minnen av giftet från sin barndom på 70-talet.

– Vi pratade inte om föroreningarna innan Doe Run kom hit, fast visst fanns de. Jag tror däremot att det blev värre när Doe Run kom. De ökade produktionen kraftigt och förädlade många fler typer av metall än innan.

Smältverket släppte ut bland annat bly, arsenik, kadmium och sulfatsyra. Gifter som gav, och fortfarande ger, men hos befolkningen. Enligt Liliana Carhuas, på Rörelsen för hälsa i La Oroya, talar få människor öppet om utsläppens påverkan och det faktum att flera hundra barn har mer än 45 mg bly per deciliter blod (Världshälsoorganisationens gräns går vid 10 mg per deciliter blod). Hon har många gånger hotats av andra invånare för att hon arbetar mot föroreningarna och företaget.

– En del vill inte erkänna hur företaget utnyttjar oss. Barnen som leker här är flera år äldre än vad de ser ut att vara. Ovanligt många är långsamma i den mentala utvecklingen och vem vill erkänna att vi tillåter att det händer våra egna barn, säger Liliana Carhuas.

Doe Run fick tio år på sig att uppfylla Perus miljökrav, fram till 2007, men misslyckades. Då krävde de att arbetarna gick ut och demonstrerade för att köpa sig tid. Fler än 3 500 familjer fick sin inkomst från Doe Run och demonstrationerna blev våldsamma.

KÄLLA: INEI

48,6

miljoner dollar var värdet på den koppar som exporterades 1974. Motsvarande siffra i dag är

5 933

SATELLITBILD LA OROYA KOMMUN

– De hotade med att vi skulle förlora våra jobb. Så här i efterhand känner jag mig lurad, säger metallarbetaren Pedro Pablo Huamani.

Demonstrationerna ledde till att företaget fick förlängt till mars år 2012 för att uppfylla miljökraven.

– Doe Run påstod att de varken kunde betala tillbaka sina skulder eller uppfylla miljökraven i samband med finanskrisen. Det är omöjligt för de har alltid gått med vinst, men den har de tagit med sig till USA för att slippa investera här, säger Anibal Carhuapoma, tidigare generalsekreterare för fackförbundet på Doe Run, med 22 år på smältverket.

Då han började nysta i företagets ekonomi sågs han som ett hot och sades upp. Han får medhåll av Maria Isabel Ferreira från paraplyorganisationen CAOI som arbetar för ursprungsfolks rättigheter.

– De vill suga ut allt som går och investera så lite pengar som möjligt. När det inte går att få ut mer av gruvan så drar de. Det händer gång på gång.

Ändå är invånarna kluvna. I varje hörn, på varje restaurang och torg finns människor som berättar lågt om hur smältverket påverkat deras hälsa och liv, men också om vattenreningsverket, dagiset och julklapparna som företaget kom med.

11

procent av Perus BNP utgjordes av export 1975. År 2008 hade andelen stigit till

27

KÄLLA: Energi- och gruvdepartementet samt Prom-Peru

Juan Carlos Huyhua, ordförande för Doe Run i Peru, sade i en intervju med CNN för ett par år sedan att föroreningarna tidigare var ett problem, men att de gått ner märkbart.

Från tiden då det inte alls fanns någon form av regelverk för hur mycket föroreningar smältverket kunde släppa ut har blyvärdet sedan Doe Run tog över smältverket sjunkit enligt mätningar.

Juan Carlos Huyhua säger att Doe Run har spenderat mer än 300 miljoner dollar för att minska utsläppen.

Företaget, som tillhör Renco group har själva bevisat att de kan uppfylla miljökraven. På sitt systerföretag i Missouri har inga barn förhöjda blyvärden i dag tack vare de regler och den kontroll som finns i USA.

Det kostar att investera i miljön för befolkningens hälsa. Något som prioriterades i Missouri men inte i Peru.

Den största förändringen inom gruvnäringen i Peru skedde efter 1990. Då kom den första miljölagen i landet och gränserna öppnades upp för internationella investerare. I dag exploateras 15 procent av Perus mark av gruvföretag. En siffra som växer.

Den ökade globaliseringen har lett till situationer där ursprungsfolk och byar långt från storstaden kommer i kontakt med stora transnationella företag. Doe Run och La Oroya är bara ett av många fall.

I april i år registrerades 165 olika gruvkonflikter i Peru. Ibland lyckas folket genom demonstrationer och kampanjer hindra gruvföretagens öppnande. Gruvan Tía María i Arequipa är ett pågående fall och gruvan Tambo grande, i Piura, stoppades år 2002.

Peru är det land där man utvinner mest mineraler i hela Latinamerika och gruvindustrin står i dag för hälften av landets export. Industrin i Peru började förändras på 90-talet

”I varje hörn, på varje restaurang och torg finns människor som berättar lågt om hur smältverket påverkat deras hälsa och liv”

då den dåvarande presidenten och diktatorn Fujimori öppnade upp för privatisering och investering av utländska företag. Det blev en gruvboom och utvinningen har ökat med drygt 800 procent de senaste 20 åren och lett till att en sjundedel av Perus mark i dag exploateras av gruvindustrin. Innan boomen fanns det inte mer än ett par utländska företag i Peru efter att de största förståtligats till följd av statskuppen i slutet av 60-talet och det fanns inget starkt miljöskydd i lagen.

– Tyvärr är det alltid mest fokus på ekonomin. Ingen oroar sig för miljön, vare sig inom företagen eller inom regeringen, säger Daniel Torreblanca, advokat och specialist på miljö rätt inom gruvnäringen.

Sedan den första miljölagen har utvecklingen gått i rask takt. I dag uppnår Peru internationell standard, men många hävdar att problemet är för mycket korruption och för lite kontroll.

– Det är endast i undantagsfall som medelstora och stora gruvföretag inte följer lagarna. Men i små företag, och företag med oregistrerad mineralutvinning, är det mer regel än undantag, vilket är en katastrof för miljön. Höga böter ges och i värsta fall stängs de gruvor som inte följer lagarna, så de flesta gör trots allt vad de kan, säger Daniel Torreblanca.

NADIA ENEDAHL

Många av barnen i La Oroya lider av men från föroreningarna; försämrad fysisk och psykisk utveckling är inte ovanligt.

Men lagarna hjälper inte invånarna i La Oroya, de måste vänta på att staten eller företaget tar sitt ansvar. Vem som bär ansvaret är inte alltid glasklart.

– Att miljökraven uppfylls är både företagens, statens och folkets ansvar. Men det är dessutom ett internationellt ansvar. De företag och länder som handlar med Peru måste vara med och kontrollera, säger Luis Vittor, på organisationen CAOI, ett nätverk för ursprungsfolkets rättigheter. ■